

Eerst OKAN. Nu IK KAN!

Een gids vol hulpmiddelen
voor de (ex-)OKAN-leerling

Voorwoord

Een goede kennis van het Nederlands betekent een stevige basis voor je toekomst in Vlaams-Brabant. Er leeft heel wat rond dit thema binnen de provincie, want anders- en meertaligheid is voor steeds meer inwoners van onze regio een realiteit. De provincie ziet het dan ook als haar taak om waardevolle initiatieven zoveel mogelijk te ondersteunen, te promoten en te versterken.

Leerlingen van het onthaalonderwijs (OKAN) vormen daarbij een bijzondere doelgroep, omdat zij als nieuwkomer bij uitstek in de Nederlandse taal en de Vlaamse cultuur worden ondergedompeld.

Dat is niet altijd gemakkelijk en zeker de jaren ná de onthaalklas zijn uitdagende jaren voor deze leerlingen. Want Nederlands leren stopt niet na het eerste OKAN-jaar!

Dit boekje kan gebruikt worden bij de begeleiding van deze leerlingen in de onthaalklas én de vervolgschool. Het werd ontwikkeld door het OKAN-team van het Sint-Jozefsinstituut in Betekom, in samenwerking met alle leden van het provinciale netwerk van OKAN-scholen. Het boekje bevat stappenplannen, schrijf- en spreekkaders en een beknopt grammaticaoverzicht. Met behulp van deze instrumenten kunnen leerlingen en leerkrachten aan de slag om het leerproces van de ex-OKAN-leerlingen te ondersteunen.

Ik wens alle leerlingen die dit boekje gebruiken dan ook veel succes toe in hun leertraject.

Gunther Coppens
Gedeputeerde voor Vlaams karakter

Inleiding

Beste OKAN-leerling

De vierkantswortel, de eigen naam,
de klasseloze maatschappij ...

Het zijn enkele van de woorden die je in de toekomst op je nieuwe school misschien zou kunnen tegenkomen. 'Huh?!' denk je nu misschien.

Of 'Wat?!' Geen paniek! De meeste leerlingen met Nederlands als moedertaal kennen deze woorden ook nog niet allemaal. Alleen zal jouw lijstje met nieuwe woorden een stukje langer zijn. Er zullen in het begin van je leven na OKAN veel van deze nieuwe dingen op je afkomen. Je kan een taal nu eenmaal niet volledig leren op 1 jaar tijd. Niemand heeft zo'n superkrachten.

Misschien zal je soms het gevoel krijgen dat je hoofd vol zit en er even niets meer bij kan. Denk dan aan alle ex-OKAN-leerlingen die vóór jou zijn gekomen en hun weg in de nieuwe (ex-)OKAN-wereld gevonden hebben. Als zij het kunnen, dan kan jij het ook!

Dit boekje hebben we voor jou gemaakt, om je op weg te helpen. Neem het regelmatig vast en gebruik het ook. Laat je leerkrachten weten dat je met dit boekje werkt. Ga samen op zoek naar het juiste stappenplan en de fiches bij een opdracht, toets, taak of examen. Elke keer wanneer je huiswerk hebt, kan je het boekje ook thuis gebruiken.

Na een tijdje zal je deze gids niet meer nodig hebben en zullen alle tips vastzitten in je hoofd. Missie geslaagd!

Beste leerkracht van een ex-OKAN-leerling

Beeld je even mee in. Je bent een tiener, je ouders beslissen om te verhuizen naar een land waar je de taal niet machtig bent en je wordt gedropt in een klas vol verschillende talen. Stilletjes aan lukt het je om de chaos in jouw hoofd te ontwarren. Je begint het Nederlands al wat te begrijpen. Je herkent woorden die je in je omgeving geschreven ziet staan. Spreken zelf lukt nog niet zo goed, daarvoor ben je nog te bang om fouten te maken.

Net wanneer je denkt dat je de Nederlandse taal onder de knie begint te krijgen, moet je opnieuw beginnen in een nieuwe klas. Omringd door mensen die weliswaar Nederlands spreken, maar doorgaans veel sneller en ingewikkelder dan wat je in OKAN gewoon was.

De uitdagingen op het pad van de ex-OKAN-leerling zijn talrijk. Vanuit OKAN hopen we een basis gevormd te hebben die breed genoeg is om al die nieuwe avonturen te kunnen dragen. Maar de ex-OKAN-leerling heeft nu vooral JOU nodig om hem te helpen die basis verder te verbreden.

In dit boekje bieden we hem de nodige tools aan om, met jouw hulp, zelf aan de slag te gaan in het vervolgonderwijs. Het is de bedoeling dat jouw leerling deze gids actief leert gebruiken. Je mag hem gerust telkens aansporen dat te doen!

We willen je alvast erg bedanken om jouw leerling op weg te helpen met deze gids!

INHOUD

1. Stappenplannen

Stappenplan 1	Wat moet er in mijn boekentas?	6
Stappenplan 2	Ik stel vragen	7
Stappenplan 3	Ik begrijp moeilijke en nieuwe woorden	9
Stappenplan 4	Ik maak een woordenlijst	10
Stappenplan 5	Ik studeer moeilijke en nieuwe woorden	11
Stappenplan 6	Ik lees een tekst	12
Stappenplan 7	Ik schrijf een tekst	13
Stappenplan 8	Ik geef een presentatie	14
Stappenplan 9	Ik maak een schema	15
Stappenplan 10	Ik maak een studieplanning	16
Stappenplan 11	Ik studeer voor een toets/examen	17
Stappenplan 12	Ik schrijf een email	18

2. Schrijfkaders

Kader 1	Beschrijven	20
Kader 2	Iets vergelijken	21
Kader 3	Een volgorde uitleggen	24
Kader 4	Een verklaring geven	25
Kader 5	Opsomming maken	26
Kader 6	Mijn mening geven	27
Kader 7	Voorwaarde	28

3. Websites om zelf Nederlands te oefenen 29

4. Eerste hulp bij grammatica

Deel 1	Woordsoorten	33
Deel 2	Zinnen maken	52

Hoofdstuk 1: stappenplannen

STAPPENPLAN 1

Wat moet er in mijn boekentas?

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

In mijn boekentas zit het **materiaal** dat ik nodig heb:

- ✓ de juiste mappen of boeken
- ✓ mijn huiswerk
- ✓ mijn pennenzak
- ✓ mijn lunch
- ✓ mijn agenda
- ✓ sportkledij

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik neem elke dag mijn **lesmateriaal** en **agenda** mee naar huis.
- ✓ Ik kijk 's avonds **welke lessen** ik de volgende dag heb.
- ✓ Ik kijk na in mijn agenda of ik **huiswerk** heb.

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

Op school

- ✓ Ik neem mijn **lesmateriaal** en **agenda** mee naar huis.
- ✓ Ik stop de juiste papieren in mijn **huiswerkmap**.
- ✓ Mijn map en boekentas zijn **ordelijk**.

STAP 04

Thuis

- ✓ Ik kijk in mijn **agenda**.
- ✓ Ik maak mijn **huiswerk**.
- ✓ Ik stop het **juiste materiaal** in mijn boekentas voor de volgende dag (kijk naar de checklist in stap 1).

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 05

Klaar?

STAPPENPLAN 2

Ik stel vragen

Ik heb **hulp** nodig.

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

Wat is het **probleem**?

- De les gaat te snel.
- Ik begrijp iets niet.
- Ik kan een woord niet schrijven.
- De oefening lukt niet.
- Ik wil feedback op mijn oefening.
- Ik zoek een woord in het Nederlands.
- Ik wil extra informatie over een oefening, een toets, ...

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- Wanneer stel ik mijn vraag aan de leerkracht?
 - ✓ **Voor** de les, **tijdens** de les of **na** de les
 - ✓ Thuis, via **Smartschool**.
- Ik kan de vraag ook aan een **leerling** in de klas stellen.

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

De les gaat **te snel**.

- Ik kan niet volgen.
- Kan u dat herhalen, alstublieft?

Ik **begrijp** iets **niet**.

- Ik begrijp het niet.
- Wat betekent dit?

Ik kan een **woord niet schrijven**.

- Hoe schrijf je dat?
- Kan u dat spellen, alstublieft?

De **oefening lukt niet**.

- Ik weet het niet. Ik heb geen idee.
- Kan u mij helpen, alstublieft?

Ik wil **feedback** op **mijn oefening**.

- Is dit juist? Is het goed zo?
- Kan u mijn oefening verbeteren, alstublieft?

Ik zoek een **woord in het Nederlands**.

- *Wat is dit? Wat is dat?*
- *Hoe zeg je ... in het Nederlands?*

Ik wil **extra informatie** over een **oefening**.

- *Ik begrijp de instructie niet.*
- *Wat moet ik eerst doen?*

Ik wil **extra informatie** over een **toets**.

- *Wat moet ik studeren?*
- *Hoe moet ik studeren?*
- *Wanneer is de toets?*

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP
04

Heb ik een antwoord op mijn vraag?

Ja?

Goed gedaan!

Nee?

Ik stel een nieuwe vraag.

STAPPENPLAN 3

Ik begrijp moeilijke en nieuwe woorden

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ Ik lees/hoor een **nieuw woord** in het Nederlands.
- ✓ Ik wil de betekenis kennen.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

Ik **raad** het woord:

- ✓ Staat er een **foto** bij?
- ✓ Begrijp ik **delen van het woord**?
- ✓ **Lijkt het woord op een woord dat ik ken?**
- ✓ Helpt de **zin of de tekst** om de betekenis te raden?

STAP 03

Ik **zoek** het woord **op**: of met

- ✓ Ik zoek een **afbeelding**
- ✓ Ik zoek een **synoniem**
- ✓ Ik zoek het op **Google Translate**

STAP 04

Ik **vraag** het woord:

- ✓ Ik begrijp... niet
- ✓ Ik **wijs** naar het voorwerp
- ✓ Ik **beschrijf** het woord
- ✓ Ik zeg het woord in een **andere taal**

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 05

- ✓ Ik maak een **woordenlijst op papier**.
- ✓ Ik maak online woordenlijsten: <http://wrts.be>
- Zie ook **'Stappenplan 4: Ik maak een woordenlijst'**

TIP

Vertaal een tekst niet in zijn geheel met de camera van jouw vertaalapp! Zo leer je minder snel een nieuwe taal... Probeer de tekst eerst zelf te begrijpen, en de belangrijkste nieuwe woorden te vertalen!

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 06

- ✓ Ik **vertel** in mijn **eigen woorden** om te controleren of ik het goed begrijp.
- ✓ Als ik met **Google Translate** vertaal, kijk ik na of de **vertaling klopt in de zin**.

STAPPENPLAN 4

Ik maak een woordenlijst

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ Ik **lees** een tekst.
- ✓ Ik **studeer** nieuwe woorden.
- Ik noteer **belangrijke** nieuwe en moeilijke woorden in een woordenlijst.
 - door dit woord begrijp je de zin niet
 - woorden uit de titels
 - terugkerende woorden

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

Op de computer

- ✓ Ik ga naar **http://wrts.be**
- ✓ Ik maak een account.

Op papier

- ✓ Ik neem een **blanco** papier.
- ✓ Ik geef het blad een duidelijke titel:
 - Naam van het vak + nummer van het hoofdstuk/deel + pagina's uit de cursus
- ✓ Ik verdeel het papier in 3 kolommen.

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

- ✓ Ik noteer de **pagina** van het woord uit de cursus in de linkerkolom.
- ✓ Ik noteer de **nieuwe woorden** in de tweede kolom. Ik schrijf ook altijd het lidwoord!
- ✓ Ik schrijf de **vertaling** in de derde kolom.
- ✓ Ik schrijf een **definitie, synoniem**, of een **betekenis** in de rechterkolom.

Natuurwetenschappen / hoofdstuk 3 / pp. 41-56			
pagina in cursus	nieuw woord	vertaling	definitie / betekenis / synoniem
p. 26	de gewervelde dieren	les vertébrés	dieren met een wervelkolom of ruggengraat

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 04

- ✓ Ik voeg het papier altijd op de **juiste plaats** aan de cursus toe.
- ✓ Ik **studeer** deze nieuwe woorden wanneer ik een toets heb over de tekst.

STAPPENPLAN 5

Ik studeer moeilijke en nieuwe woorden

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ Ik leer **nieuwe woorden** op school.
- ✓ Ik wil die woorden **studeren**.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik neem mijn **map**.
- ✓ Ik neem de **woordenlijst**.

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

- ✓ Ik studeer **elke dag**.
→ Ik dek de verschillende kolommen van de woordenlijst af.
- ✓ Ik **herhaal** door te spreken en te schrijven.
- ✓ Ik maak **online toetsen** via mijn online woordenlijst op <http://wrts.be>

Ik oefen op **spreken**.
Ik lees de woorden **luidop**.

Ik oefen op **schrijven**.
Ik **kopieer** het woord vier keer.
Ik controleer de **spelling**.
Ik schrijf het woord en **kijk niet**.
Ik controleer de **spelling**.

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 04

- ✓ Ik **herhaal** moeilijke woorden **extra**.
- ✓ Ik onderstreep en schrijf moeilijke woorden in mijn **woordenlijst** (zie stappenplan 4).

STAPPENPLAN 6

Ik lees een tekst

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

- ✓ Ik moet een tekst **lezen**.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 01 ✓ Ik lees de **titel**, **tussentitels** en de **inleiding**.

STAP 02 ✓ Ik bekijk de **foto's**.

STAP 03 ✓ Wat denk ik dat het **onderwerp** van de tekst is?

STAP 04 ✓ Ik markeer Geel → titel
Blauw → tussentitel

STAP 05 ✓ **Waarom** lees ik de tekst? Moet ik hem studeren?
Moet ik er vragen over oplossen?

IK DOE HET (= uitvoeren)

**STAP
06**

- ✓ Ik **lees** de tekst en ik **onderstreep** moeilijke woorden
→ **woordenlijst** (stappenplan 4)
- ✓ Ik markeer Groen → *belangrijke woorden in zin/tekst*

IK KIJK NA (= reflecteren)

**STAP
07**

- ✓ Wat heb ik **geleerd** van de tekst?

STAPPENPLAN 7

Ik schrijf een tekst

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ De leerkracht geeft een oefening op **schrijven**.
- ✓ De leerkracht geeft de **opdracht**.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik **lees** de **opdracht**.
- ✓ Ik zoek informatie.
- ✓ Ik neem het juiste **schrijfkader**.

TIP

Bestaat de opdracht uit verschillende deelvragen?

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

- ✓ Ik **schrijf** de tekst.

TIP

Je kan de tekst eerst op een kladblad schrijven.

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 04

- ✓ Ik **controleer** mijn tekst, en verbeter de fouten.
- ✓ Ik schrijf de tekst opnieuw in een **definitieve versie**, als dat nodig is.
- ✓ Ik kijk of ik de taak **volledig** gemaakt heb.

STAPPENPLAN 8

Ik geef een presentatie

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ De leerkracht geeft een oefening op **spreken**.
- ✓ Ik moet een **presentatie** geven.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik **lees** de **opdracht**.

STAP 03

- ✓ Ik gebruik het **stappenplan 7 - 'Ik schrijf een tekst'**.

TIP

Bestaat de opdracht uit verschillende deelvragen?

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 04

- ✓ Ik **schrijf** de tekst.
- ✓ Ik lees mijn tekst minstens 5x **hardop**.
- ✓ Ik **markeer** de belangrijkste **woorden**.
- ✓ Ik maak een **PPT / Prezi / poster / ...**.

STAP 05

- ✓ Ik schrijf de belangrijke woorden op **kaartjes** (ik nummer de kaartjes!).
- ✓ Ik **oefen** de tekst met de kaartjes.
- ✓ Ik oefen de stukjes die ik **moeilijk** vind opnieuw.
- ✓ Ik oefen op het maken van **oogcontact**.

TIP

- Zet enkel woorden op de presentatie, geen zinnen.
- Gebruik goede afbeeldingen.

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 06

- ✓ Hoe ging de presentatie?
Was ik nerveus, kende ik mijn tekst?

TIP

Je stress bij het presenteren wordt minder als je veel hebt geoefend!

STAPPENPLAN 9

Ik maak een schema

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ Ik moet een tekst/cursus studeren.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

Gebruik stappenplan 4 + 5:

- ✓ Ik bekijk de **structuur en het onderwerp** van de tekst.
- ✓ Ik gebruik altijd dezelfde kleuren: **Geel** → titel
Blauw → tussentitel

STAP 03

- ✓ Ik **lees** de tekst (**stappenplan 5**).
- ✓ Ik maak een **woordenlijst** van nieuwe woorden (**stappenplan 4**).

STAP 04

- ✓ Ik lees **elke alinea**.
- ✓ Ik **markeer** in het **groen** de **kernwoorden** en **signaalwoorden**.

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 05

Ik maak een schema.

- ✓ Ik geef mijn schema een duidelijke **titel**.
- ✓ Ik start altijd met het **onderwerp**.
- ✓ Ik schrijf alleen de **belangrijkste informatie** in het schema.
- ✓ Ik gebruik **woorden**, geen zinnen.
- ✓ Ik gebruik pijltjes, kleuren, symbolen, afbeeldingen...
- ✓ Ik kan als schema ook een **mindmap** maken.

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 06

- ✓ **Begrijp** ik alle woorden in mijn schema?
- ✓ Ik **toon** mijn schema aan de leerkracht en vraag of het **goed** is.

STAPPENPLAN 10

Ik maak een studieplanning

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ Ik kijk in mijn **(digitale) schoolagenda**.
- ✓ Ik noteer de **deadlines** in mijn (week)planning.
- ✓ Ik gebruik twee verschillende kleuren voor de deadlines:
 - **Kleur a** voor de deadline van een **toets**
 - **Kleur b** voor de deadline van een **taak**

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik splits grote delen leerstof op met de **salamitechniek**¹.

TIP

Denk na over je activiteiten in je vrije tijd: wanneer kan je zeker niet studeren?

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

- ✓ Ik gebruik de **salamitechniek**:
 - Ik verdeel de leerstof in verschillende deeltjes.
 - Ik studeer niet alle deeltjes op dezelfde dag.
 - Ik plan ze in op verschillende momenten.
- ✓ Ik gebruik **duidelijke afkortingen** voor mijn planning:
 - NED: H1 (Tekstbegrip) - schema
 - NW: H4 (Gewervelde dieren) - woordenlijst maken

TIP

Duid achteraf aan wat je al gedaan hebt in je planning (door te doorstrepen, aan te vinken, ...).

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 04

- ✓ Ik kijk mijn planning na.
Heb ik de tijd juist ingeschat voor de verschillende delen?

¹ <https://wrrts.nl/leren-doe-je-met-de-salami-techniek>

STAPPENPLAN 11

Ik studeer voor een toets/examen

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ De leerkracht geeft een oefening op schrijven.
- ✓ De leerkracht geeft de opdracht.

TIP

Zijn alle pagina's ingevuld?

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik neem de juiste **papieren**.
- ✓ Ik neem een **pen en kladpapier**.

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

- ✓ Ik **lees** en **begrijp** de **titels**.
- ✓ Ik vraag **hulp** aan een leerkracht / leerling als ik iets niet begrijp. De leerkracht geeft de opdracht.
- ✓ Ik **lees** de leerstof aandachtig (3x).

STAP 04

- ✓ **Woordenlijst** of **schema** nodig?

STAP 05

- ✓ Ik **dek** de leerstof **af**.
- ✓ Ik **schrijf** op wat ik weet OF ik **zeg** wat ik weet.

STAP 06

- ✓ Ik **maak de oefeningen**.

IK KIJK NA (= reflecteren)

STAP 07

- ✓ Ik **herhaal**. Wat moet ik opnieuw studeren?
- ✓ Maak een **toets** voor jezelf.

STAPPENPLAN 12

Ik schrijf een e-mail

WAT MOET IK DOEN (= oriënteren)?

STAP 01

- ✓ Ik wil een **e-mail** of een **Smartschoolbericht** sturen.

Ik stuur een e-mail naar ...

... een leerkracht.

... een vriend.

Dan gebruik ik ...

... **formele** taal.

... **informele** taal.

HOE GA IK HET DOEN (= voorbereiden)?

STAP 02

- ✓ Ik open mijn **Smartschool** en ga naar '**Berichten**'.
- ✓ Ik open mijn **persoonlijke e-mail** (*gmail, hotmail, outlook, yahoo, ...*).

IK DOE HET (= uitvoeren)

STAP 03

FORMELE E-MAIL	INFORMELE E-MAIL
Ik schrijf een onderwerp in mijn e-mail.	
Het onderwerp is heel kort. Het zegt waarover je e-mail gaat.	
Ik start mijn e-mail met een aanspreking :	
Beste ..., Geachte ...	Hallo ..., Hoi ...
Ik schrijf waarom ik de e-mail stuur.	Ik vraag hoe het ermee gaat.
Ik wil u iets vragen.	Hoe gaat het ermee? Met mij gaat alles goed.
Ik eindig mijn e-mail met een afsluiting :	
Alvast bedankt voor uw antwoord. Met vriendelijke groeten.	Groetjes

IK KIJK NA (= reflecteren)

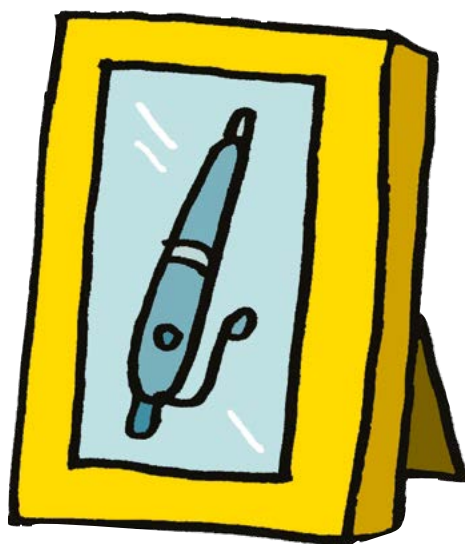
STAP 04

Ik **lees** mijn e-mail altijd **na**.

- ✓ Heb ik de **juiste taal** gebruikt?
- ✓ Heb ik alle **fouten** verbeterd?

Hoofdstuk 2: schrijfkaders

KADER 1

Beschrijven

Beschrijf de schoenen van Ana. **Vertel** er iets over.
Hoe zien de schoenen van Ana eruit?

Zinnen	Voorbeeld
... is een ... dat ...	Ana is een meisje dat rode schoenen <u>draagt</u> .
Een ... is geen ...	Een schoen is geen voedingsmiddel.
Een voorbeeld van ... is een ...	Een voorbeeld van een schoen is een sandaal.
Een kenmerk van ... is dat ...	Een kenmerk van deze schoen is dat hij rood <u>is</u> .
Een ander belangrijk kenmerk is dat ...	Een ander belangrijk kenmerk is dat <u>schoenen</u> verschillende maten <u>hebben</u> .
(Ook) typisch voor een ... is dat ...	Ook typisch voor een schoen is dat je ze altijd per twee <u>koopt</u> .

KADER 2

Iets vergelijken

Vergelijk de schoenen van Ana met de schoenen van Karim. Wat is **hetzelfde**? Wat is **anders**? Je beschrijft eerst de **gelijkenissen**. Daarna beschrijf je de **verschillen**.

GELIJKENISSEN

Signaalwoorden	Voorbeeld
ook	Ze <u>draagt</u> ook rode schoenen.
(net) zoals	Ze <u>draagt</u> rode schoenen, net zoals Karim.
op dezelfde manier	Ze <u>wandelt</u> op dezelfde manier als Karim.
even + adjectief + als	Mijn schoenen <u>zijn</u> even mooi als jouw schoenen.
minder + adjectief + dan	De veters van Ana <u>zijn</u> minder lang dan de veters van Karim.
niet zo + adjectief + als	De veters van Ana <u>zijn</u> niet zo lang als de veters van Karim.
niet even + adjectief + als	De veters van Ana <u>zijn</u> niet even lang als de veters van Karim.

Zinnen	Voorbeeld
Een andere overeenkomst is dat ...	Een andere overeenkomst is dat ze rode schoenen <u>dragen</u> .
De ... is dezelfde als ...	De kleur is dezelfde als de kleur van zijn schoenen.
Ze lijken ook op elkaar omdat ...	Ze lijken ook op elkaar omdat ze rode schoenen <u>dragen</u> .
Ten slotte zijn ze allebei ...	Ten slotte zijn ze allebei fan van rode schoenen.
Hoewel ... en ... verschillend zijn, lijken ze op sommige punten heel erg op elkaar. Ze hebben bijvoorbeeld allebei ...	Hoewel Ana en Karim verschillend zijn, lijken ze op sommige punten heel erg op elkaar. Ze hebben bijvoorbeeld allebei rode schoenen.

VERSCHILLEN

Signaalwoorden	Voorbeeld
Maar	Ana draagt ook rode schoenen, maar ze <u>hebben</u> een andere vorm.
Echter	Ana draagt ook rode schoenen, <u>haar schoenen zijn</u> echter kleiner.
Toch	Ana draagt ook rode schoenen, toch <u>hebben haar schoenen</u> niet dezelfde vorm.
Hoewel ... (ook)	Hoewel Ana ook rode schoenen <u>draagt</u> , <u>hebben ze</u> niet dezelfde vorm.
Daarentegen	De veters van Ana <u>zijn</u> minder lang dan de veters van Karim.
In tegenstelling tot	In tegenstelling tot Karim, <u>hebben de schoenen van Ana</u> een andere vorm.
Enerzijds (=) ... , anderzijds (><) ...	Enerzijds <u>hebben de schoenen</u> dezelfde kleur, anderzijds <u>hebben ze</u> een andere vorm.
Aan de ene kant (=), aan de andere kant (><) ...	Aan de ene kant <u>hebben de schoenen</u> dezelfde kleur, aan de andere kant <u>hebben ze</u> een andere vorm.

Zinnen	Voorbeeld
Hoewel ... en ... allebei ... zijn, zijn er ook veel verschillen.	Hoewel de schoenen allebei rood <u>zijn</u> , <u>zijn</u> er ook veel verschillen.
Ze zijn ook anders omdat...	Ze zijn ook anders omdat ze andere veters <u>hebben</u> .
Een ander punt waarop ze verschillen is ...	Een ander punt waarop ze verschillen is dat ze andere veters <u>hebben</u> .

KADER 3

Een volgorde uitleggen

Welke schoenen droeg Ana **eerst**? Welke schoenen droeg ze **daarna**? Vertel in welke **volgorde** iets gebeurt, van stap 1, naar stap 2, naar stap 3, ...

Signaalwoorden	Voorbeeld
Eerst / Voordat	Eerst <u>droeg</u> Ana blauwe schoenen. Voordat Ana rode schoenen <u>had</u> , <u>droeg</u> ze blauwe schoenen.
Vervolgens / Daarna	Vervolgens <u>droeg</u> ze groene schoenen. Daarna <u>droeg</u> ze groene schoenen.
Nadat / Ten slotte	Nadat ze groene schoenen <u>had</u> , <u>kocht</u> ze gele schoenen. Ten slotte <u>kocht</u> ze rode schoenen.

KADER 4

Een verklaring geven

Waarom is Ana blij? Leg dit uit. Geef de **reden(en)**.

Signaalwoorden	Voorbeeld
Want	Ana <u>is</u> blij want ze <u>heeft</u> rode schoenen.
Omdat	Ana <u>is</u> blij omdat ze rode schoenen <u>heeft</u> .
Door	Door de rode schoenen <u>is</u> Ana blij.
Doordat	Doordat Ana rode schoenen <u>heeft</u> , <u>is</u> ze blij.
Daardoor	Ana <u>heeft</u> rode schoenen, daardoor <u>is</u> ze blij.
Waardoor	Ana <u>heeft</u> rode schoenen waardoor ze blij <u>is</u> .

Zinnen	Voorbeeld
Ik wil uitleggen hoe het komt dat...	Ik wil uitleggen hoe het komt dat Ana blij <u>is</u> .
Dat komt door ...	Dat komt door de rode schoenen.
Dat heeft alles te maken met ...	Dat heeft alles te maken met de rode schoenen.
Om die reden...	Ana heeft rode schoenen, om die reden <u>is</u> ze blij.
Het gevolg is dat ...	Het gevolg is dat ze de schoenen elke dag <u>draagt</u> .

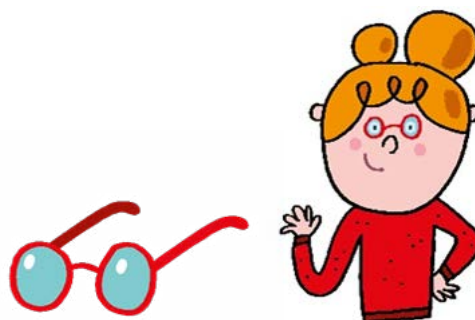
KADER 5

Opsomming maken

Wat draagt Ana allemaal? **Som** de verschillende kledingstukken **op**.

Signaalwoorden	Voorbeeld
Ten eerste / In de eerste plaats	Ten eerste draagt Ana rode schoenen. In de eerste plaats draagt Ana rode schoenen.
Ten tweede / derde / vierde In de tweede / derde / vierde plaats	Ten tweede draagt ze een rode jeans. In de tweede plaats draagt ze een rode jeans.
Ook / Verder / Bovendien / En / Daarnaast	Ze draagt ook een rode trui. Verder draagt ze een rode trui. Bovendien draagt ze een rode trui. En ze draagt een rode trui. Daarnaast draagt ze een rode trui.
Ten slotte / Als laatste	Ten slotte draagt ze een rode bril. Als laatste draagt ze een rode bril.

KADER 6

Mijn mening geven

Wat **vind je** van de schoenen van Ana? **Waarom?** Geef jouw **argumenten**.

Zinnen	Voorbeeld
Ik wil mijn mening geven over...	Ik wil mijn mening geven over de schoenen van Ana.
Ik vind dat ...	Ik vind dat Ana mooie schoenen <u>heeft</u> .
Ten eerste is het zo dat ...	Ten eerste is het zo dat haar schoenen een mooie kleur <u>hebben</u> .
Een ander argument is...	Een ander argument is dat Ana originele veters <u>heeft</u> .

KADER 7

Voorwaarde

Wat moet Ana doen om rode schoenen te krijgen? Wat is er **nodig**?

Signaalwoorden	Voorbeeld
Als	Als Ana een goed rapport <u>heeft</u> , <u>krijgt</u> ze rode schoenen.
Als ... dan ...	Als Ana een goed rapport <u>heeft</u> , dan <u>krijgt</u> ze rode schoenen.
Indien	Indien Ana een goed rapport <u>heeft</u> , <u>krijgt</u> ze rode schoenen.
Alleen als	Alleen als Ana een goed rapport <u>heeft</u> , <u>krijgt</u> ze rode schoenen.

Hoofdstuk 3: websites om zelf Nederlands te oefenen

WEBSITES

Wablieft krant

> <http://www.wablieft.be/nl/krant>

Je kan de Wablieft-krant lezen. Dat is een krant in eenvoudig Nederlands. Je kan in het archief ook zoeken naar artikels.

Wai-not

> <http://www.wai-not.be>

Als bezoeker kan je:

- Het nieuws lezen en laten voorlezen.
- Naar muziek luisteren.
- Spelletjes spelen om je Nederlands te oefenen.
- Knutselen.
- Koken.

Nedbox

> <http://www.nedbox.be>

Je kan hier filmpjes bekijken en krantenartikels lezen. Je kan oefeningen maken bij de filmpjes/krantenartikels.

Nedbox Alfa

> <http://www.nedbox.be/alfa>

Je kan hier filmpjes bekijken en krantenartikels lezen. Je kan hierover oefeningen maken op je eigen tempo en niveau.

Karrewiet

> <https://www.vrt.be/vrtmax/ketnet/karrewiet>

Je kan eenvoudige nieuwsfragmenten bekijken. Elke dag kan je een nieuwe aflevering bekijken.

Buitenschools
weebly oefenen

> <http://buitenschoolsoefenen.weebly.com>

Je vindt hier veel andere websites om Nederlands te oefenen (grammatica, woordenschat, lezen, schrijven ...).

Moderne talen NT2

> <https://sites.google.com/modernetalen.be/nt2>

Je vindt hier veel andere websites om Nederlands te oefenen.

2bdutch

> <http://www.2bdutch.nl/videos>

Je kan video's bekijken in het Nederlands met ondertitels in een andere taal.

Ver-taal NL

> <http://nl.ver-taal.com/>

- filmpjes
- luisteroefeningen
- woordenschat
- grammatica

Kevin Vermassen
NT2

> <http://kevinvermassen.be/nt2/>

Je vindt hier veel oefeningen NT2 rond verschillende thema's.

Pictogrammenboek-
jes vzw de Rand

> www.derand.be/nl/taalpromotie/aanbod/pictogrammenboekjes

Je kan hier gratis pictogrammenwoordenboekjes downloaden.

Cambiumned

> <https://www.cambiumned.nl>

Hier vind je uitleg over grammaticaregels en grammaticaoefeningen.

Acapela-group

> <http://www.acapela-group.com/>

Wil je weten hoe je een woord uitspreekt?

- Ga dan naar deze website.
- Zet de taal op Nederlands ("Dutch Belgium").
- Kies voor de stem van Jeroen, Zoë of Sofie.
- Typ de woorden of de zin die je wil horen.
- Klik dan op "Synthesize" en daarna op de play-knop..

Uitsprekend

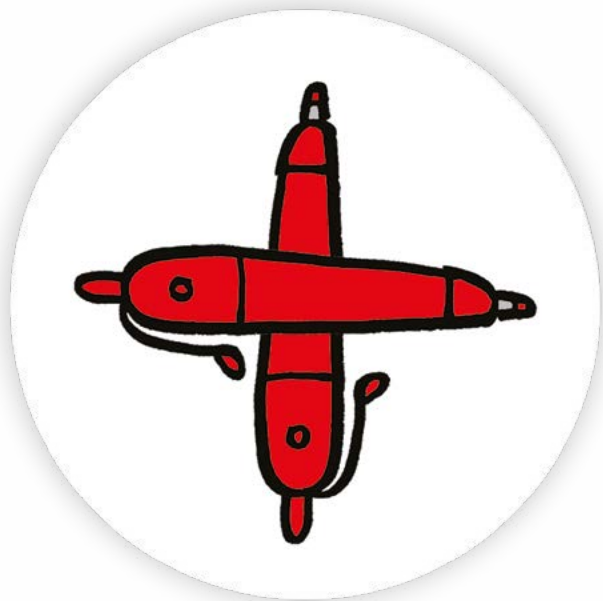

> <https://uitsprekend.webleren.be/themes>

Je kan met deze app oefenen op de juiste uitspraak van klinkers en tweeklanken.

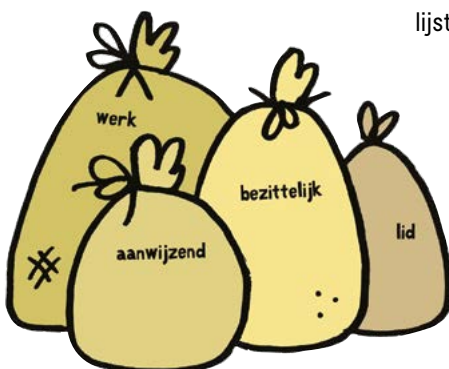
Hoofdstuk 4: Eerste hulp bij grammatica

DEEL 1:

woordsoorten

1. Het lidwoord	
de, het, een	34
2. Het zelfstandig naamwoord (substantief)	
meisje, boekentas, gsm	35
3. Het meervoud	
het meisje → de meisjes	36
4. Het verkleinwoord	
de auto → het autootje	37
5. Het bijvoeglijk naamwoord (adjectief)	
groot, mooi, sterk	38
6. De trappen van vergelijking	
mooi, mooier, mooist	39
7. Het persoonlijk voornaamwoord	
ik, jij, wij, zij	40
8. Het bezittelijk voornaamwoord	
mijn, uw, haar, hun	42
9. Het aanwijzend voornaamwoord	
deze, die, dit, dat	43
10. Werkwoorden	
hebben, kijken, schrijven	44
10.1 De onvoltooid tegenwoordige tijd (OTT) = NU	
ik werk	44
10.2 De voltooid tegenwoordige tijd (VTT) = VROEGER	
ik heb gewerkt	45
10.3 De onvoltooid verleden tijd (de OVT) = VROEGER	
ik werkte	46
10.4 De toekomstige tijd = TOEKOMST/LATER	
ik zal werken	
ik ga werken	
volgende week werk ik	47
10.5 Scheidbare werkwoorden	
ik <u>steek</u> mijn vinger <u>op</u>	47
Bijlage:	
lijst van onregelmatige werkwoorden - verleden tijd (OVT en VTT)	48

1 HET LIDWOORD

VOORBEELD

De bank staat naast **het** raam.

WAT?

Het lidwoord staat **voor** het zelfstandig naamwoord.

REGEL

EEN → onbepaald lidwoord
(ALLEEN ENKELVOUD,
geen meervoud)

Je weet NIET over welke persoon,
over welk dier of over welk
voorwerp het gaat.

Bijvoorbeeld:

*Er staat **een** fiets op straat.*

DE/HET → bepaald lidwoord
(enkeltvoud: de of het,
MEERVOUD ALTIJD DE)

Je weet over welke persoon,
over welk dier of over welk
voorwerp het gaat. Je moet
het lidwoord opzoeken in het
woordenboek.

Bijvoorbeeld:

Het boek ligt op tafel.

De hond is heel lief.

De meisjes staan op
de speelplaats.

2 HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD

VOORBEELD

De **hond** is heel lief.

Ik ga met de **auto**.

De **man** leest een **boek**.

WAT?

1. Je **benoemt mensen, dieren en dingen** met een zelfstandig naamwoord.
2. Je kan een **lidwoord** zetten voor een zelfstandig naamwoord.
3. Een zelfstandig naamwoord heeft meestal **een enkelvoud en meervoud**.
4. Van zelfstandige naamwoorden kan je meestal een **verkleinwoord** maken.

» **Woordsoort 1:**
Het lidwoord

» **Woordsoort 3:**
Het meervoud

» **Woordsoort 4:**
Het verkleinwoord

3 HET MEERVOUD

WAT?

Je moet het zelfstandig naamwoord aanpassen als je er **meer dan 1** benoemt.

REGEL

Het lidwoord in het meervoud is altijd **DE**

VOORBEELD

ENKELVOUD MEERVOUD

het huis → de **huizen**

de stoel → de **stoelen**

het koekje → de **koekjes**

+ EN

De meeste woorden hebben een meervoud op -en.

de kast → de kasten
het boek → de boeken
de bank → de banken

Let op de spelling!

korte klank → dubbele medeklinker

de man → de mannen
de pen → de pennen

lange klank → 1 klinker + medeklinker

de maan → de manen
de zoon → de zonen

'f' → 'v'

de brief → de brieven

's' → 'z'

het huis → de huizen

+ S

Woorden met '-er'

de kamer → de kamers

Woorden met '-el'

de lepel → de lepels

Woorden met '-en'

de jongen → de jongens

Woorden met '-iër'

de skiër → de skiërs

Woorden met '-je'

het meisje → de meisjes

Woorden met 'doffe -e'

de studente → de studentes

Woorden met '-eur'

de directeur → de directeurs

Woorden uit een vreemde taal

het café → de cafés
het ticket → de tickets

+ 'S

Woorden met op het einde 'a', 'i', 'o', 'u', 'y'

de ski → de ski's
de auto → de auto's

4 HET VERKLEINWOORD

WAT?

Je gebruikt het verkleinwoord als je iets **klein**, **lief** of **schattig** vindt.

REGEL

Het lidwoord bij een verkleinwoord is altijd **HET**.

VOORBEELD

de auto → het **autootje**
de man → het **mannetje**
het boek → het **boekje**

+ TJE

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een klinker (a, e, i, o, u).

→ de klinker verdubbelt
→ i wordt -ie

de auto → het auto**otje**
de ski → het sk**ietje**

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op:

- een lange klinker (aa, ee, oo, uu)
- -ie, -ei, -ij, -au, -ou, -eu, -ui
- + n, l, r

de baan → het baant**je**
de muur → het muurt**je**
de zool → het zool**tje**
de tuin → het tuint**je**

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -y.

de baby → het baby'**tje**
(Opgelet: met weglatingsteken!)

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -el, -en, -er, -or.

de tafel → het tafelt**je**
de oven → het ovent**je**
de motor → het motort**je**

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -w.

het touw → het touwt**je**

+ PJE

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -m.

de boom → het boom**pje**
de film → het film**pje**

+ ETJE

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een korte klinker met klemtoon

+ -l, -m, -n, -ng, -r.

→ De laatste medeklinker verdubbelt in het meervoud (**niet** bij 'ng'!)

de kam → het kam**metje**
de man → het man**netje**
de tang → het tang**etje**

+ KJE

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -ing.

→ De 'g' verandert in een 'k'

de ketting → het kettin**kje**

UITZONDERINGEN

het blad → het blaadje
het glas → het glaasje
het schip → het scheepje

5 HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD (HET ADJECTIEF)

VOORBEELD

het **oude** huis
het **lekkere** eten
de **rode** boekentas
een **mooi** boek

WAT?

Het bijvoeglijk naamwoord **zegt iets meer** over een **zelfstandig naamwoord**.

REGEL

Het bijvoeglijk naamwoord staat **ACHTER** het zelfstandig naamwoord.

Je **verandert niets** aan het bijvoeglijk naamwoord.

Bijvoorbeeld: de fiets is mooi.

Het bijvoeglijk naamwoord staat **VOOR** het zelfstandig naamwoord.

Je schrijft meestal (= niet altijd!) **het bijvoeglijk naamwoord + e**.
Je moet hiervoor kijken naar het zelfstandig naamwoord.

Bijvoorbeeld: de mooie fiets.

Het bijvoeglijk naamwoord staat **VOOR** het zelfstandig naamwoord.

zelfstandig naamwoord	de-woord	het-woord
enkelvoud	de sterke e man	het sterke e kind
meervoud	de sterke e mannen	de sterke e kinderen
met lidwoord 'een'	een sterke e man	een sterk kind

1. Eindigt het bijvoeglijk naamwoord op een korte klank/klinker (a, e, i, o, u) en één medeklinker, dan verdubbelt de medeklinker.

Bijvoorbeeld: de bal is wit - de **witte** bal

2. Eindigt het bijvoeglijk naamwoord op een lange klank/klinker (aa, ee, oo, uu) en één medeklinker, dan schrijf je maar één klinker.

Bijvoorbeeld: de man is groot - de **grote** man

3. Eindigt het bijvoeglijk naamwoord op -f of -s, dan schrijf je een -v of -z.

Bijvoorbeeld:

het kind is lief - het **lieve** kind

de vrouw is boos - de **boze** vrouw

6

DE TRAPPEN VAN VERGELIJKING

VOORBEELD

De rode auto is **mooier dan** de blauwe auto.

De gele auto vind ik **het mooist**.

WAT?

De trappen van vergelijking gebruik je om personen, dingen, situaties ... te **vergelijken**.

REGEL

Er zijn 3 trappen van vergelijking.

de stellende trap	de vergrotende trap	de overtreffende trap
De vrouw is mooi .	Deze vrouw is mooier dan die vrouw.	Mijn vrouw is het mooist .
De struik is groot .	De boom is groter .	De mooiste vrouw. Dit is de grootste boom.
adjectief	adjectief + er (dan)	het + adjectief + st(e)

1. Soms verandert de spelling!

- Een korte klank (a,e,i,o,u) blijft kort. Wij schrijven een dubbele medeklinker.

Bijvoorbeeld: *snel* → *sneller*

- Een lange klank (aa, ee, oo, uu) schrijven we met één klinker.

Bijvoorbeeld: *groot* → *groter*

2. Bijvoeglijke naamwoorden (adjectieven) die eindigen op -r krijgen bij de vergrotende trap +der.

Bijvoorbeeld: *ver* → *verder* *duur* → *duurder*

3. Bijvoeglijke naamwoorden van 3 of meer lettergrepen krijgen in de overtreffende trap 'meest' ervoor.

Bijvoorbeeld:

de stellende trap	de vergrotende trap	de overtreffende trap
Het geconcentreerde meisje.	Het meisje is geconcentreerder dan de jongen.	Het meest geconcentreerde meisje.

4. Uitzonderingen (die moet je uit het hoofd studeren!):

de stellende trap	de vergrotende trap	de overtreffende trap
goed	beter	best
graag	liever	liefst
veel	meer	meest
weinig	minder	minst

7 HET PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD

7.1 HET PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD ALS ONDERWERP

VOORBEELD

Hij aait de hond.

Zij komt met de bus naar school.

WAT?

Een persoonlijk voornaamwoord **verwijst** meestal **naar personen** en soms **naar dieren of dingen**.

REGEL ONDERWERP

	Persoonlijk voornaamwoord	voorbeeld
1ste persoon enkelvoud	ik	Ik woon in Leuven.
2de persoon enkelvoud	jij (= je) / u	Jij bent mijn vriend. Mevrouw, hoe heet u ?
3de persoon enkelvoud	hij / zij (= ze)	Mustafa is een jongen. → Hij is een jongen. Sofia is een meisje. → Zij is een meisje.
1ste persoon meervoud	wij (= we)	Mustafa en ik zitten samen in de klas. → Wij zitten in de klas 1F.
2de persoon meervoud	jullie / u	Sofia en jij gaan naar school → Jullie gaan met de bus.
3de persoon meervoud	zij (= ze)	Thomas en Kobe komen naar school. → Zij leren wiskunde.

Als we spreken over **dieren en dingen** gebruiken we:

in het enkelvoud: hij, zij / ze, het
in het meervoud: ze

Bijvoorbeeld:

De fiets is nieuw. **Hij** is nieuw.

De leeuw slaapt. **Ze** slaapt.

Het huis is groot. **Het** is groot.

De boeken liggen op de bank. **Ze** liggen op de bank.

Is een woord mannelijk (hij) of vrouwelijk (zij)?
Dat zoek je op in het **woordenboek**!

7.2 HET PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD ALS NIET-ONDERWERP

VOORBEELD

*Ik zie **haar** wandelen op straat.*

*Ik telefoneer naar **hem**.*

REGEL

NIET-ONDERWERP

	persoonlijk voornaamwoord	voorbeeld
1ste persoon enkelvoud	mij / me	De dokter onderzoekt mij .
2de persoon enkelvoud	je / jou / u	Ik ken jou goed.
3de persoon enkelvoud	hem / haar	Wij zien hem op de foto. Jullie brengen haar naar de bus.
1ste persoon meervoud	ons	De fotograaf fotografeert ons .
2de persoon meervoud	jullie / u	De leerkracht ziet jullie .
3de persoon meervoud	hun, ze, hen (na een voorzetsel)	Julia en Simon praten over de les. Ik hoor ze . Ik geef hun het cadeau. Ik geef het cadeau aan hen .

Als we spreken over **dieren en dingen** gebruiken we:

in het enkelvoud: hem, haar, het
in het meervoud: ze

Bijvoorbeeld:

*Sarah ziet **de hond**. Ze geeft **hem** eten.*

*Thomas kijkt naar **de leeuw**. Hij vindt **haar** mooi.*

*De jongen heeft **een boek**. Hij geeft **het** aan het meisje.*

*De meisjes zien **de paarden**. Zij geven **ze** te eten.*

Is een woord
mannelijk (hij) of
vrouwelijk (zij)?
Dat zoek je op in
het **woordenboek**!

8 HET BEZITTELIJK VOORNAAMWOORD

VOORBEELD

Dat is **zijn** boekentas.

Ik geef **mijn** agenda aan de leerkracht.

WAT?

Een bezittelijk voornaamwoord vertelt iets over **een bezit** van iemand en staat altijd bij een zelfstandig naamwoord.

REGEL

Het bezittelijk voornaamwoord staat **VOOR** het zelfstandig naamwoord.

Bijvoorbeeld: dat is **mijn** jas.

↓ zelfstandig naamwoord
bezittelijk
voornaamwoord

Je kan een bijvoeglijk naamwoord zetten tussen het bezittelijk voornaamwoord en het zelfstandig naamwoord.

Bijvoorbeeld: **haar** mooie jas is stuk.

↓ zelfstandig naamwoord
bezittelijk ← **bijvoeglijk naamwoord**
voornaamwoord

	persoonlijk voornaamwoord	voorbeeld
1ste persoon enkelvoud	mijn	Jan is mijn vriend.
2de persoon enkelvoud	jouw / uw	Dat is jouw rode fiets. Dit is uw koffie, meneer.
3de persoon enkelvoud	zijn / haar	Zijn boek ligt op de tafel. Haar pen ligt op de grond.
1ste persoon meervoud	ons (het-woord) onze (de-woord)	Het is ons boek. (= het boek) Het is onze klas. (= de klas)
2de persoon meervoud	jullie / uw	Meneer Smit is jullie leraar.
3de persoon meervoud	hun	Daar zijn Soraya en Yousef. En dit zijn hun ouders.

9 HET AANWIJZEND VOORNAAMWOORD

VOORBEELD

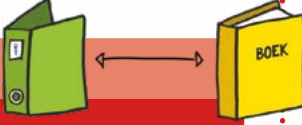
Deze jurk vind ik mooi.

Dit boek lees ik graag.

WAT?

Een aanwijzend voornaamwoord **wijst een ding/ persoon aan.**

REGEL

	dichtbij 	veraf
enkelvoud		
de	deze	die
het	dit	dat
meervoud		
de	deze	die

VOORBEELD

- **Deze** boekentas is van mij.
(= **de** boekentas + de boekentas staat **dichtbij**)
- **Die** boekentas is rood.
(= **de** boekentas + de boekentas staat **veraf**)
- **Dit** boek is heel interessant.
(= **het** boek + het boek ligt **dichtbij**)
- **Dat** boek is niet interessant.
(= **het** boek + het boek ligt **veraf**)
- **Deze** mappen zijn van de OKAN-klas.
(= **de** mappen + de mappen liggen **dichtbij**)
- **Die** mappen zijn van de leerlingen van voeding-verzorging.
(= **de** mappen + de mappen liggen **veraf**)

10 WERKWOORDEN

10.1 DE ONVOLTOOID TEGENWOORDIGE TIJD (OTT) = NU

VOORBEELD

Ik **kom** elke dag naar school.

WAT?

- Je gebruikt de OTT voor iets dat **op dit moment (= nu) gebeurt**.
Bijvoorbeeld: hij schrijft een brief.
- Je gebruikt de OTT ook voor iets dat **blijft of herhaalt**.
Bijvoorbeeld: ik lees elke dag de krant.
- Je kan de OTT ook gebruiken voor **een actie in de toekomst**. Je gebruikt dan een tijdsbepaling in de zin (morgen, volgende week ...)
Bijvoorbeeld: ik ga **overmorgen** naar mijn werk.

REGEL

infinitief = werken			
ENKELVOUD = 1 persoon	ik	werk	STAM
	jij / u	werk t LET OP: werk jij (geen -t bij inversie)	STAM + T
	hij / zij	werk t	STAM + T
MEERVOUD = 2 of meer personen	wij	werk en	INFINITIEF
	jullie	werk en	INFINITIEF
	u	werk t	STAM + T
	zij	werk en	INFINITIEF

- **Infinitief met 1 lange klinker (je schrijft hem kort) + 1 medeklinker**
(bijvoorbeeld: spelen)
→ **stam = lange klinker**
Bijvoorbeeld: spelen - ik **speel**
- **Infinitief met 1 korte klinker + 2 medeklinkers**
(bijvoorbeeld: zitten)
→ **stam = 1 medeklinker**
Bijvoorbeeld: zitten - hij **zit**
- **Infinitief die eindigt op -zen**
(bijvoorbeeld: kiezen)
z → s
Bijvoorbeeld: kiezen - hij **kiest**
- **Infinitief die eindigt op -ven**
(bijvoorbeeld: schrijven)
v → f
Bijvoorbeeld: schrijven - zij **schrijft**

10.2 DE VOLTOOID TEGENWOORDIGE TIJD (VTT) = VROEGER

VOORBEELD

*Ik heb in Irak
gewoond.*

WAT?

- Je gebruikt de VTT voor een **actie in het verleden** en de **actie is voorbij**.
Bijvoorbeeld: Ik heb een nieuwe gsm gekocht.

REGEL

Je maakt de VTT met **hebben of zijn + een voltooid deelwoord**.

Voltooid deelwoord	
sterke werkwoorden	zwakke werkwoorden
veranderen van klank	veranderen niet van klank
→ Die moet je studeren. De lijst van onregelmatige werkwoorden vind je op p. 90.	→ ge + stam + t → ge + stam + d
! • Eindigt de stam op een klinker → ge+stam+d <i>Bijvoorbeeld: maa<i>i</i> - gemaai<i>d</i></i> • Eindigt de stam op -d of -t → geen extra -t of -d <i>Bijvoorbeeld: brand - ge-brand</i> • Als de infinitief eindigt op -ven → -f in de stam +d <i>Bijvoorbeeld: dur<i>ven</i> - gedur<i>fd</i></i> • Als de infinitief eindigt op -zen → -s in de stam +d <i>Bijvoorbeeld: rei<i>zen</i> - gerei<i>sd</i></i> • Als de infinitief begint met be-, er-, ge-, her-, ont-, ver- → geen ge- <i>Bijvoorbeeld: her<i>h</i>alen - her<i>h</i>aald ver<i>an</i>deren - ver<i>an</i>derd</i>	Als de laatste letter van de stam een medeklinker is uit SoFT KeTCHuP, dan schrijven we ge + stam + t <i>Bijvoorbeeld: maak - gemaak<i>t</i></i>
	Als de laatste letter van de stam geen medeklinker is uit SoFT KeTCHuP, dan schrijven we ge + stam + d <i>Bijvoorbeeld: leer - geleer<i>d</i></i>

VOORBEELD

maken

- Ik heb gemaak*t*
- Jij hebt gemaak*t*
- Hij / Zij heeft gemaak*t*
- Wij hebben gemaak*t*
- Zij hebben gemaak*t*
- Jullie hebben gemaak*t*

10.3 DE ONVOLTOOID VERLEDEN TIJD (OVT) = VROEGER

VOORBEELD

Ik **woonde** in Griekenland.

WAT?

Je gebruikt de OVT:

- om iets te **beschrijven**
- om een verhaal te vertellen **in het verleden**
- om te vertellen wat je **vroeger** deed.

Bijvoorbeeld: Toen hij klein **was**, **voelde** Thor zich vaak ziek.

REGEL

OVT	
sterke werkwoorden	zwakke werkwoorden
veranderen van klank	veranderen niet van klank
→ Die moet je studeren. De lijst van onregelmatige werkwoorden vind je op p. 90.	→ stam + te (n) → stam + de(n)

- **Eindigt de stam op -d → + de(n)**
Bijvoorbeeld:
antwoor**d** - antwoor**de(n)**
- **Eindigt de stam op -t → + te(n)**
Bijvoorbeeld:
wach**t** - wacht**te(n)**
- **Als de infinitief eindigt op -ven → f + de(n)**
Bijvoorbeeld:
dur**ven** - dur**fde(n)**
- **Als de infinitief eindigt op -zen → s + de(n)**
Bijvoorbeeld:
rei**zen** - rei**sde(n)**

Als de laatste letter van de stam een medeklinker is uit SoFT KeTCHuP, dan schrijven we **stam + te(n)**

Bijvoorbeeld: maak - maak**te**

Als de laatste letter van de stam **geen** medeklinker is uit SoFT KeTCHuP, dan schrijven we **stam + de(n)**

Bijvoorbeeld: leer - leer**de**

VOORBEELD

maken

- Ik maak**te**
- Jij maak**te**
- Hij / Zij maak**te**
- Wij maak**ten**
- Jullie maak**ten**
- Zij maak**ten**

10.4 DE TOEKOMENDE TIJD = TOEKOMST/LATER

VOORBEELD

*Ik **zal** volgende zomer op vakantie naar Polen **gaan**.*

WAT?

- Je gebruikt de toekomstige tijd voor een actie of situatie die in **de toekomst** ligt.

REGEL

Je kan op drie manieren praten over de toekomst.

zullen + infinitief	We zullen morgen naar het strand fietzen .
gaan + infinitief	Hij gaat je morgen helpen .
OTT + een tijdsbepaling in de toekomst	Volgende week werk ik tot 19 uur.

10.5 SCHEIDBARE WERKWOORDEN

VOORBEELD

*Ik **ruim** de klas **op**.*

WAT?

- Een scheidbaar werkwoord bestaat uit 2 delen:

afwassen

Voorvoegsel (= kort woordje) **werkwoord**

Bijvoorbeeld: opruimen, uitnodigen, schoonmaken

REGEL

OTT (nu)	OVT (vroeger)	VTT (vroeger)
schoonmaken → Ik maak de kamer <u>schoon</u> .	schoonmaken → Ik maakte de kamer <u>schoon</u> .	schoonmaken → Ik heb de kamer <u>schoon</u> gemaakt .
ophangen → Ik hang het schilderij aan de muur <u>op</u> .	ophangen → Ik hing het schilderij aan de muur <u>op</u> .	ophangen → Ik heb het schilderij aan de muur <u>op</u> gehangen .
opsteken → Sarah steekt haar vinger <u>op</u> .	opsteken → Sarah stak haar vinger <u>op</u> .	opsteken → Sarah heeft haar vinger <u>op</u> gestoken .

Bijlage: lijst van onregelmatige werkwoorden - verleden tijd (OVT en VTT)

	infinitief	VTT		OVT
		hebben of zijn?	voltooid deelwoord	
1	bakken	hebben	gebakken	bakte - bakten
2	bederven	hebben - zijn	bedorven	bedierf - bedierven
3	bedriegen	hebben	bedrogen	bedroog - bedrogen
4	beginnen	zijn	begonnen	begon - begonnen
5	begrijpen	hebben	begrepen	begreep - begrepen
6	bevelen	hebben	bevolen	beval - bevalen
7	bewegen	hebben	bewogen	bewoog - bewogen
8	bezoeken	hebben	bezocht	bezocht - bezochten
9	bidden	hebben	gebeden	bad - baden
10	bieden	hebben	geboden	bood - boden
11	bijten	hebben	gebeten	beet - beten
12	binden	hebben	gebonden	bond - bonden
13	blazen	hebben	geblazen	blies - bliezen
14	blijken	zijn	gebleken	bleek - bleken
15	blijven	zijn	gebleven	bleef - bleven
16	blinken	hebben	geblonken	blonk - blonken
17	braden	hebben	gebraden	braadde - braadden
18	breken	hebben	gebroken	brak - braken
19	brenge	hebben	gebracht	bracht - brachten
20	buigen	hebben	gebogen	boog - bogen
21	denken	hebben	gedacht	dacht - dachten
22	doen	hebben	gedaan	deed - deden
23	dragen	hebben	gedragen	droeg - droegen
24	drijven	hebben	gedreven	dreef - dreven
25	drinken	hebben	gedronken	dronk - dronken
26	duiken	hebben	gedoken	dook - doken
27	dwingen	hebben	gedwongen	dwong - dwongen
28	eten	hebben	gegeten	at - aten
29	fluiten	hebben	gefloten	floot - floten

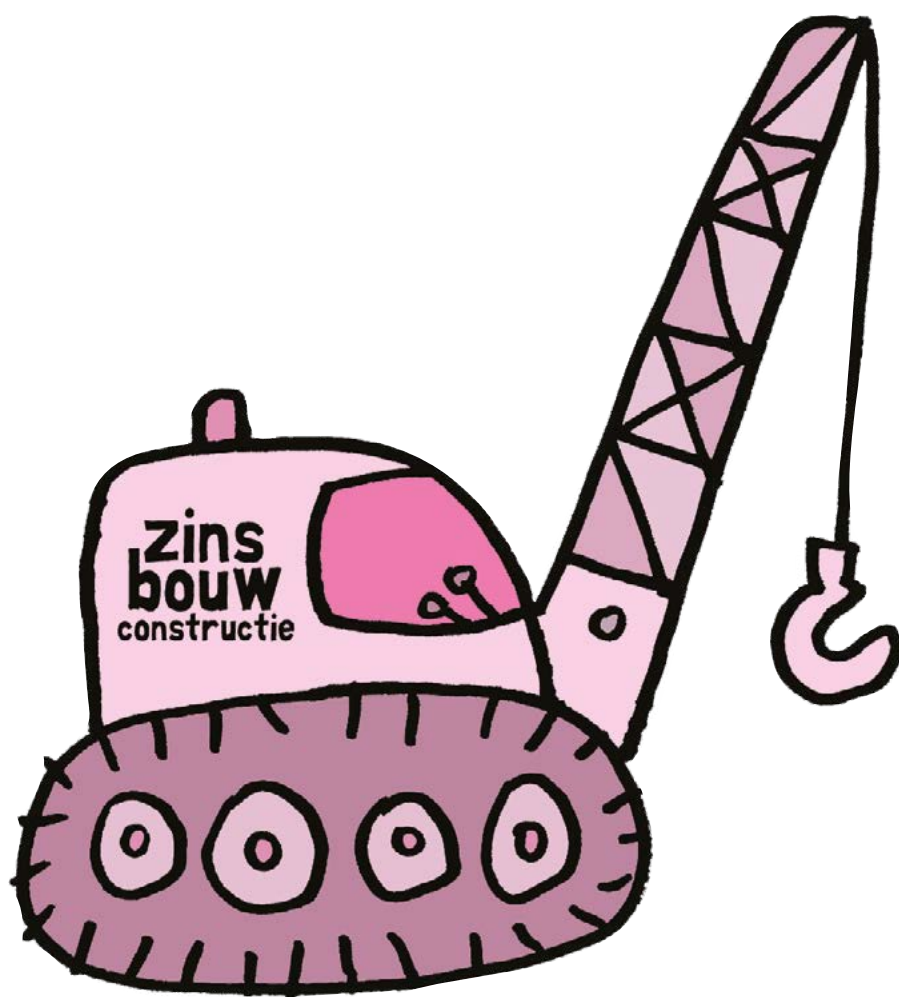
	infinitief	VTT		OVT
		hebben of zijn?	voltooid deelwoord	
30	gaan	zijn	gegaan	ging - gingen
31	genezen	hebben - zijn	genezen	genas - genazen
32	genieten	hebben	genoten	genoot - genoten
33	geven	hebben	gegeven	gaf - gaven
34	gieten	hebben	gegoten	goot - goten
35	glijden	hebben - zijn	gegleden	gleed - gleden
36	graven	hebben	gegraven	groef - groeven
37	grijpen	hebben	gegrepen	greep - grepen
38	hangen	hebben	gehangen	hing - hingen
39	hebben	hebben	gehad	had - hadden
40	helpen	hebben	geholpen	hielp - hielpen
41	houden	hebben	gehouden	hield - hielden
42	jagen	hebben	gejaagd	joeg - joegen
43	kiezen	hebben	gekozen	koos - kozen
44	kijken	hebben	gekeken	keek - keken
45	klimmen	hebben - zijn	geklommen	klom - klommen
46	klinken	hebben	geklonken	klonk - klonken
47	knijpen	hebben	geknepen	kneep - knepen
48	kopen	hebben	gekocht	kocht - kochten
49	krijgen	hebben	gekregen	kreeg - kregen
50	krimpen	zijn	gekrompen	kromp – krompen
51	kruipen	hebben	gekropen	kroop - kropen
52	komen	zijn	gekomen	kwam - kwamen
53	kunnen	hebben	gekund	kon - konden
54	lachen	hebben	gelachen	lachte - lachten
55	laten	hebben	gelaten	liet - lieten
56	lezen	hebben	gelezen	las - lazen
57	liegen	hebben	gelogen	loog - logen
58	liggen	hebben	gelegen	lag - lagen
59	lijden	hebben	geleden	leed - leden
60	lijken	hebben	geleken	leek - leken
61	lopen	hebben	gelopen	liep - liepen
62	meten	hebben	gemeten	mat - maten

	infinitief	VTT		OVT
		hebben of zijn?	voltooid deelwoord	
63	moeten	hebben	gemoeten	moest - moesten
64	mogen	hebben	gemogen	mocht - mochten
65	nemen	hebben	genomen	nam - namen
66	overlijden	zijn	overleden	overleed – overleden
67	raden	hebben	geraden	raadde - raadden
68	rijden	hebben	gereden	reed - reden
69	roepen	hebben	geroepen	riep - riepen
70	ruiken	hebben	geroken	rook - roken
71	scheiden	hebben - zijn	gescheiden	scheidde - scheidden
72	schelden	hebben	gescholden	schold - scholden
73	schieten	hebben	geschoten	schoot - schoten
74	schijnen	hebben	geschenen	scheen - schenen
75	schrijven	hebben	geschreven	schreef - schreven
76	schrikken	zijn	geschrokken	schrok - schrokken
77	schuiven	hebben	geschoven	schoof - schoven
78	slaan	hebben	geslagen	sloeg - sloegen
79	sluipen	hebben - zijn	geslopen	sloop - slopen
80	slapen	hebben	geslapen	sliep - sliepen
81	sluiten	hebben	gesloten	sloot - sloten
82	smelten	hebben - zijn	gesmolten	smolt - smolten
83	snijden	hebben	gesneden	sneed - sneden
84	snuiten	hebben	gesnoten	snoot - snoten
85	spreken	hebben	gesproken	sprak - spraken
86	springen	hebben - zijn	gesprongen	sprong - sprongen
87	spuiten	hebben	gespoten	spoot - spoten
88	staan	hebben	gestaan	stond - stonden
89	steken	hebben	gestoken	stak - staken
90	stelen	hebben	gestolen	stal - stalen
91	sterven	zijn	gestorven	stierf - stierven
92	stijgen	zijn	gestegen	steeg - stegen
93	stinken	hebben	gestonken	stonk - stonken
94	strijken	hebben – zijn	gestreken	streek - streken
95	trekken	hebben	getrokken	trok - trokken

	infinitief	VTT		OVT
		hebben of zijn?	voltooid deelwoord	
96	vallen	zijn	gevallen	viel - vielen
97	vangen	hebben	gevangen	ving - vingen
98	varen	hebben	gevaren	voer - voeren
99	vechten	hebben	gevochten	vocht - vochten
100	verdwijnen	zijn	verdwenen	verdween - verdwenen
101	vergeten	hebben - zijn	vergeten	vergat - vergaten
102	verliezen	hebben - zijn	verloren	verloor - verloren
103	vertrekken	zijn	vertrokken	vertrok - vertrokken
104	verzinnen	hebben	verzonnen	verzon - verzonnen
105	vinden	hebben	gevonden	vond - vonden
106	vliegen	hebben - zijn	gevlogen	vloog - vlogen
107	vragen	hebben	gevraagd	vroeg - vroegen
108	vriezen	hebben	gevroren	vroor - vroren
109	wassen	hebben	gewassen	waste - wasten
110	wegen	hebben	gewogen	woog - wogen
111	werpen	hebben	geworpen	worp - worpen
112	weten	hebben	geweten	wist - wisten
113	wijzen	hebben	gewezen	wees - wezen
114	willen	hebben	gewild	wilde - wilden
115	winnen	hebben - zijn	gewonnen	won - wonnen
116	worden	zijn	geworden	werd - werden
117	wrijven	hebben	gewreven	wreef - wreven
118	zeggen	hebben	gezegd	zei - zeiden
119	zien	hebben	gezien	zag - zagen
120	zijn	zijn	geweest	was - waren
121	zingen	hebben	gezongen	zong - zongen
122	zinken	zijn	gezonken	zonk - zonken
123	zitten	hebben	gezeten	zat - zaten
124	zoeken	hebben	gezocht	zocht - zochten
125	zuigen	hebben	gezogen	zoog - zogen
126	zwellen	zijn	gezwollen	zwol - zwollen
127	zwemmen	hebben	gezwommen	zwom - zwommen
128	zwijgen	hebben	gezwegen	zweeg - zwegen

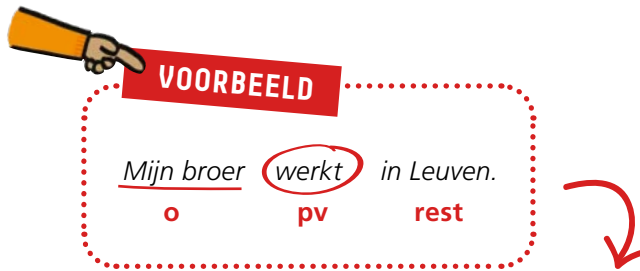
DEEL 2: zinnen maken

1. Hoe maak ik een goede zin?	53
2. Enkelvoudige zinnen (= 1 persoonsvorm)	53
3. Samengestelde zinnen (= 2 of meer persoonsvormen)	54
4. Een zin met ontkenning	56

1

Hoe maak ik een goede zin?

o = onderwerp → Het onderwerp is de persoon die de actie doet (bijvoorbeeld: mijn broer).
Het onderwerp kan ook een dier of een ding zijn.

pv = persoonsvorm → Dit is het werkwoord = de actie van de zin (bijvoorbeeld: werkt).

rest = rest van de zin

2

Enkelvoudige zinnen (= 1 persoonsvorm)

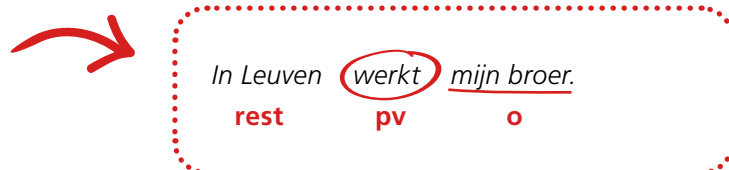
1. EEN GEWONE ZIN

→ O + PV + REST

2. EEN ZIN MET INVERSIE

→ REST + PV + O

3. EEN VRAAGZIN

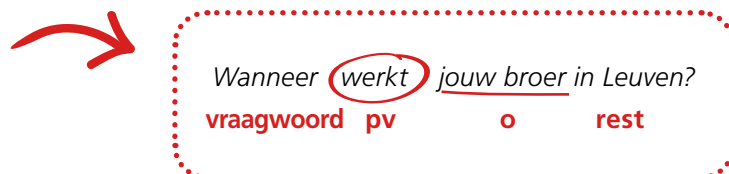
ja/nee-vraag:

→ PV + O + REST

vraagwoordvraag:

→ VRAAGWOORD + PV + O + REST

vraagwoorden

→ wie? wat? waar?
wanneer? hoe?
waarom? welk(e)?
hoeveel? ...

3

Een samengestelde zin (= 2 of meer persoonsvormen)

1. NEVENSCHIKKING

WAT?

2 zinnen zijn even belangrijk (2 hoofdzinnen)

De 2 hoofdzinnen zijn samengevoegd door een **nevenschikkend voegwoord**.
In de 2 hoofdzinnen staan de woorden op dezelfde plaats.

→ O + PV + REST + **NEVENSCHIKKEND VOEGWOORD** + O + PV + REST

VOORBEELD

Mijn broer werkt in Leuven **MAAR** hij woont in Brussel.

o

pv

rest

o

pv

rest

nevenschikkende voegwoorden

en	opsomming	<i>Ik studeer voor mijn toets EN ik maak mijn taak.</i>
of	keuze	<i>Gaan jullie sporten OF gaan jullie naar de film?</i>
maar	tegenstelling	<i>Ik wil die jas kopen, MAAR ik heb geen geld.</i>
want	oorzaak, reden, verklaring	<i>Ik neem mijn sjaal, WANT het is koud buiten.</i>
dus	gevolg, verklaring	<i>Het is druk op de weg, DUS ik ga niet vroeg thuis zijn.</i>

2. ONDERSCHIKKING

WAT?

1 zin is belangrijker dan de andere zin (hoofdzin en bijzin)

De hoofdzin en de bijzin zijn samengevoegd door een **onderschikkend voegwoord**.

→ O + PV + REST + **ONDERSCHIKKEND VOEGWOORD** + O + REST
+ **WERKWOORDEN** (PV, infinitief en/of voltooid deelwoord)

VOORBEELD

Mijn broer woont in Leuven **OMDAT** hij in Leuven werkt.

o

pv

rest

o

rest

pv

Ik heb geen honger meer **OMDAT** ik net gegeten heb.

o

pv

rest

o

rest

eindgroep

onderschikkende voegwoorden		
als / wanneer	voorwaarde	ALS het niet regent, ga ik wandelen.
omdat	reden	We zijn te laat OMDAT de bus niet kwam.
hoewel	tegenstelling	HOEWEL ik moet sparen, koop ik toch een nieuwe gsm.
sinds	= vanaf het moment dat	SINDS ik in België ben, voel ik me veilig.
terwijl	voor 2 dingen die je op hetzelfde moment doet	TERWIJL de leerkracht op het bord schrijft, maken wij de oefening.
dat	in combinatie met na, voor, tot, door	VOORDAT hij gaat slapen, leest hij een boek.
toen	tijdstip	TOEN mijn broer klein was, speelde hij vaak met een bal.

OVERZICHT / SAMENVATTING

enkelvoudige zin (1 persoonsvorm)		Voorbeeld
gewone zin	o + pv (+ rest)	<i>Ik werk op maandag.</i>
zin met inversie	rest + pv + o (+ rest)	<i>Op maandag werk ik.</i>
ja/nee-vraag	pv + o (+ rest)	<i>Werk ik op maandag?</i>
vraagwoord-vraag	vraagwoord + pv + o (+ rest)	<i>Wanneer werk ik?</i>

samengestelde zin (2 of meer persoonsvormen)		Voorbeeld
nevenschikking	o + pv (+ rest) + voegwoord + o + pv (+ rest)	<i>Ik werk op maandag en ik studeer in het weekend.</i>
onderschikking: hoofdzin + bijzin	o + pv (+ rest) + voegwoord + o + rest + pv	<i>Ik werk op maandag omdat ik zondag geen tijd heb.</i>
onderschikking: bijzin + hoofdzin	voegwoord + o + rest + pv, pv + o + rest	<i>Omdat ik zondag geen tijd heb, werk ik op maandag.</i>

REGEL

Je maakt een zin negatief met **niet** of **geen**.

	VOOR		ACHTER	
GEEN	Een onbepaald substantief	Nee, ik heb geen <i>gsm</i> .		
	Een telwoord	Nee, ik heb geen <i>vijf</i> broers.		
NIET	Een adjectief	Nee, ik vind regen niet <i>leuk</i> .	Een bepaald substantief	Nee, dat is de <i>leraar</i> niet .
	Een voorzetsel	Nee, ik wil niet <i>naar</i> school.	PV	Nee, de zon <i>schijnt</i> niet .
	Een infinitief	Nee, ik kan morgen niet <i>komen</i> .	Een tijdsbepaling	Nee, ik kom <i>morgen</i> niet .

SPECIALE VORMEN:

- (al) ooit → (nog) nooit

Ben jij (al) **ooit** in Spanje geweest?
Nee, ik ben (nog) **nooit** in Spanje geweest.

- ergens/overal → nergens

Ligt er **ergens** sneeuw?
Er ligt **nergens** sneeuw.

- iets/alles → niets

Wil jij **iets** van de winkel?
Nee, ik wil **niets** van de winkel.

- iemand → niemand

Is er **iemand** thuis?
Nee, er is **niemand** thuis.

- soms/altijd → nooit

Kom jij **soms** met de bus naar school? Nee, ik kom **nooit** met de bus naar school.

Ga jij **altijd** met de fiets naar school?
Nee, ik kom **nooit** met de fiets naar school.

Slotwoord

Ziezo, als je aan deze pagina bent geraakt, heb je deze gids vol hulpmiddelen helemaal uitgelezen. Of heb je vals gespeeld en ben je begonnen met het einde?

Het maakt niet uit: het is niet de bedoeling dat je dit boekje helemaal uit je hoofd kent. Dit is een **gebruikersgids**. Je zal de inhoud pas echt goed leren kennen door de gids zo vaak mogelijk te gebruiken.

Maak dus van deze gids je nieuwe beste vriend en gebruik hem elke dag! Vraag aan je leerkracht om je daarbij te helpen. Vraag hulp wanneer je iets niet begrijpt. Met een grote dosis durf kom je al een heel eind verder in deze wereld.

Bronvermelding

Goossens, M. & Wouters, A. (2010). *Doe wat met grammatica! Nederlands voor anderstaligen*. Antwerpen, België: Standaard Uitgeverij, 190 p.

Huitema, R. (2016). *Van Dale grammatica Nederlands. Glashelder overzicht op elk taalniveau*. Utrecht, Nederland: VBK Media, 232 p.

Steevens, J.P. (2007). *Thuis in taal, mini-grammatica*. Berchem, België: De Boeck, 48 p.

Van Dale (2017). *Van Dale Pocket woordenboek NT2*. Utrecht, Nederland: VBK Media, 800 p.

VDAB. (s.d.). NodO+. *Taalcoaching voor beroepsopleidingen met laagtaalvaardige cursisten [toolbox]*. s.l.: s.n.

Raymaekers B. & Rietjens D. (2018). 'Leren leren' voor ex-OKAN-leerlingen [afstudeeronderzoek]. Heverlee: s.n.

Van Kelecom, K. (s.d.) *Nederlands Woordenschat en Grammatica - E-Zine*. Geraadpleegd op 2018-10-23 via <http://www.taalblad.be/e-zine>

<https://www.hogent.be/start/documenten/schrijfkaders/>. Geraadpleegd op 2018-11-28.

<https://www.examenoverzicht.nl/examen-informatie/leren/planning-maken>. Geraadpleegd op 2019-04-29.

<https://www.taal-oefenen.nl/ondersteunende-materialen>. Geraadpleegd op 2019-05-04.

<https://streetsahead.nl/planning/overzichtelijke-planning-maken/#>. Geraadpleegd op 2019-05-16.

Colofon:

Deze brochure werd uitgegeven in opdracht van de deputatie.

Wettelijk depotnummer: D/2022/8495/12

v.u. Provincie Vlaams-Brabant, Provincieplein 1, 3010 Leuven

Vereenvoudiging mei 2025

Auteurs: Het OKAN-team van het Sint-Jozefsinstituut te Betekom o.l.v. Zanna Algoed en Jolijn Torfs; Eva Jaspaert.

Illustraties: ©Stijn Claes

Vormgeving: Tine Fraiponts, dienst communicatie, Provincie Vlaams-Brabant

Druk: drukkerij Steylaerts

Met dank aan: Machteld Hauben (CTO); Julie Petit-Jean (CTO); Ann Sofie Viaene (GO!); Gerd van Ael (KOV); Saskia Schelfaut (PVB); het provinciale netwerk van de Vlaams-Brabantse OKAN-scholen o.l.v. Sarah Wyndaele en bestaande uit GITO Overijse, GO! Campus Redingenhof, Heilig Hartinstituut Kessel-Lo, Katholieke Scholen Diest, Katholiek Onderwijs Vilvoorde, GO! Kompas Zaventem, PISO Tienen, Sancta Mariainstituut Lembeek, Sint-Albertuscollege Haasrode, Sint-Martinuscollege Overijse, Sint-Jozefsinstituut Betekom en VIA Tienen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier zonder voorafgaande toestemming.

MEER INFO

Provincie Vlaams-Brabant, Cel Vlaams karakter

Provincieplein 1 - 3010 Leuven

016 26 76 87 - vlaamskarakter@vlaamsbrabant.be

Beleidsverantwoordelijke

Gunther Coppens

Gedeputeerde voor Vlaams karakter

016 26 78 82 - kabinet.coppens@vlaamsbrabant.be

www.vlaamsbrabant.be/okan